

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΡΕΥΝΗΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝ
ΜΕΤΟΥΝΤΗΣ ΑΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

Ε.Υ. Α. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΓΓ. ΒΛΑΧΟΣ

Με τὸ ἀφιέρωμα τοῦτο συμμετέχουμε σ' ἓνα ἑλληνικὸ πένθος εὐρύτατα αἰσθητό. Ὁ Γεώργιος Ἀγγ. Βλάχος, — πέθανε στίς 10 Αὐγούστου καὶ κηδεύθηκε τὴν ἐπομένη μὲ παναθηναϊκὲς ἐκδηλώσεις, — δὲν περιόρισε τὴ δραστηριότητά του στὴν πνευματικὴ ζωὴ, μολονότι ποτὲ δὲν ἔμεινε μακριὰ ἀπ' αὐτὴν καὶ κάθε τόσο τῆς ἔκανε καὶ ἀπὸ μιὰν ἀξιόλογη προσφορά: μ' ἓνα κείμενο ὑποδειγματικὸ γιὰ τὴ μορφή του ἢ μὲ μιὰ γόνιμη πρωτοβουλία. Ἦταν πλατύτερα ἡγετική μορφή ὁ Γεώργιος Ἀγγ. Βλάχος. Καὶ στίς σελίδες πού ἀκολουθοῦν, αὐτὴ ἡ μορφή καὶ αὐτὴ ἡ παρουσία στὴν ἑλληνικὴ ζωὴ σχολιάζονται, ὅσο καὶ ἂν προβάλλονται οἱ πνευματικὲς τῆς προτιμήσεις. Ἔτσι, μὲ τὸ τιμητικὸ τοῦτο ἀφιέρωμα, δοκιμάζουμε ἀκόμη μιὰ φορὰ νὰ βρεθοῦμε πέρα ἀπὸ τὰ στενὰ λογοτεχνικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ νὰ κινηθοῦμε στὰ πλαίσια ἐνὸς ὄργανου γενικῆς πνευματικῆς καλλιέργειας, ὅπως τὴν καθορίσαμε στὸ προηγούμενο τεῦχος μὲ τὸ «Ἀφιέρωμα στὸν Ἀλέξανδρο Διομήδη».

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

ΕΝΑ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

Ἐξοῦσε πάρα πολὺ. Εἶχε τόση ζωντάνια, ὥστε αὐτὴ τὴ στιγμή τὸν αἰσθάνομαι ἀπέναντί μου, τὸν βλέπω, τὸν ἀκούω, χαίρομαι τὴν ἔξυπνη κουβέντα του καὶ τὸ χαμόγελό του, αὐτὸ τὸ χαμόγελο πού ξέσπαζε συχνὰ ἐνῶ μιλοῦσε σ' ἓνα μικρὸ σὰν μιὰ συλλαβὴ γέλιο καὶ πού ἐξέφραζε τὴν πολυσύνθετη ψυχικότητά του: τὴ χαρὰ παιδιοῦ καὶ τὴ διάθεση Μεφιστοφελῆ, ἀλλὰ ἐνὸς Μεφιστοφελῆ περισσότερο ρωμαντικοῦ, πολιτισμένου, μὲ γάντια, πού ἤξερε νὰ μὴν πιέζη, νὰ προκαλῆ στὸν ἀντικρυνό του τὸ αἶσθημα τῆς προσοικειώσεως. Μιὰ διάθεση πού ὑπήκουε σ' ἓναν ἀκοίμητο ἐγκέφαλο, σ' ἓναν αἰσθηματισμό, καὶ σ' ἓνα φλογισμένο αἰσθησιασμό. Ἐνα χαμόγελο ἐναρμονισμένο μὲ βλέμμα πού εἰσέδουε, ἱκανὸ νὰ θαυμάζη, νὰ παίζη, καὶ κυρίως νὰ ζυγίζη ἐκεῖνα πού ἔβλεπε. Ναι. Τὸν ἔχω ἐδῶ ἀπέναντί μου ὀλοζώντανο, καθισμένο σὲ μιὰ καρέκλα, ἐπιθυμητὸ ἐπισκέπτη, ὅπως ὅταν τύχαινε νὰ φτάσῃ σ' αὐτὸ τὸ γραφεῖο. Ἐχω τὴν αἴσθησι δτι ἦρθε καὶ τὰ ξαναλέμε.

Ἐνας φίνος μεσογειακὸς τύπος, βαφτός μελαχροινός, μὲ ἔντονη ἰδιότυπη ἔκφραση, πού τὴν εἶχαν κατεργασθῆ ἢ ἀρχοντική καταγωγή, ἢ ἐσωτερικὴ φλόγα καὶ ἢ συνειδησι καὶ οἱ ἔξεις κυρίου. Ἐνας ἀπόγονος σημαντικῶν προγόνων, ἀλλὰ τόσο συγχρονισμένος, τόσο ἱκανός νὰ δημιουργήσῃ τὴ θέση του μὲ τίς ἴδιες του τίς δυνάμεις.

Ἦταν ἀπὸ τὰ παιδιά τῆς δευτέρας μερραρχίας τοῦ 1912, τῆς «Σιδηρᾶς», τῆς στρατιωτικῆς μονάδος τῶν Ἀθηνῶν, πού ἐπέρα-

σαν πετώντας στὴν Ἐλασσώνα, ἄφησαν νεκροὺς στὸ Σαραντάπορο, ἔκαμαν τὴ θαυμαστή μὲ ἀνακοπὲς νικηφόρων μαχῶν πορεία πρὸς τὸν Ἀξιὸ καὶ ἐμπῆκαν στὴ Θεσσαλονίκη μὲ τὸν Κωνσταντῖνο. Ἀνῆκε σ' ἐκείνους πού ἀνέπνεαν στὰ παιδικὰ τους χρόνια στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς πίκρας τοῦ 1897, ἦταν στὴν πρώτη νεότητα ὅταν ἄρχισε ἡ ἀναγεννητικὴ ἐνέργεια καὶ στὸ κράτος καὶ στὸ λαὸ καὶ στὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ ὅταν ἤχησε στὸ πανελλήνιο τὸ πολεμικὸ ἐγερτήριο, φόρεσαν τὸ χακί καὶ πῆραν τὸ μάνλι-χερ καὶ ὤρμησαν πρὸς τὰ ἐμπρός, χωρὶς νὰ σκεφθῆ κανεὶς τους ν' ἀποφύγῃ τὴ δοκιμασία τῆς ὑπερτάτης προσφορᾶς. Τὸν συνήνησα κατὰ τὸν Μάιο τοῦ 1913 στὴ Θεσσαλονίκη φαντάρου μὲ στολὴ καὶ ἀρβύλες, πού τὰ εἶχαν διαβρώσει οἱ βροχὲς καὶ τὰ περιστατικὰ τῆς ἐκστρατείας, ὅταν εἶχε πιά ἀπὸ μηνῶν ὑπογραφῆ ἢ εἰρήνη μὲ τὴν Τουρκία, χωρὶς ἔως τότε νὰ ἔχη πάρει λίγων ἡμερῶν ἄδεια γιὰ νὰ βρεθῆ στὴν οἰκογενειακὴ του ἐστία, πού μόλις λίγο καιρὸ πρὸ τοῦ πολέμου εἶχε συμπῆξει. Καὶ στὸ μάρμαρο τοῦ τραπεζιοῦ τοῦ παλιοῦ κέντρου τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου, ἐμπῆκαμε γιὰ ἓνα ἀναψυκτικὸ, ἀπλώσαμε ἐκεῖνα πού μᾶς ἐνδιέφεραν. Λίγη ζωὴ τῆς Ἀθήνας καὶ τὰ ζητήματα τοῦ κοινοῦ μας σταδίου. Αὐτὰ τὰ δύο ἀπορροφοῦσαν τὴν ψυχὴ τοῦ Γεωργίου Βλάχου. Καὶ μοῦ ἀνέπτυξε σχέδια, σχέδια, σχέδια. Ὁ Βλάχος εἶχε τὴ δημιουργικὴ φαντασία, πού ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν χιμαιρῶν τῆς ὁδηγεῖ σ' ἓνα ἔδαφος ἱκανὸ νὰ καταστῆ γόνιμο.

Ἦταν γεννημένος δημοσιογράφος. Εἶχε

προσκομίζει στην ύπηρεσία τῆς ἐφημερίδας εὐγένεια, πνεῦμα καὶ δραστηριότητα. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ φοβερὸ ἐπάγγελμα, ὅπου ὁ ἀγὼν δὲν τελειώνει ποτέ καὶ κάθε ἡμέρα εἶναι ὑποχρεωμένος κανεὶς νὰ δώσῃ καὶ μιὰ νέα μάχη, ὁ Βλάχος εἶχεν ἐκπληκτικὴν ἐξέλιξη.

Κατὰ τὸ 1914 - 1915 εἶχεν ἕνα διάμεσο λογοτεχνικῆς δράσεως. Παρέλαβε ἀπὸ τὸν Κίμωνα Μιχαηλίδη τὰ κλονισμένα «Παναθηναία» γιὰ νὰ τὰ συνεχίση. Εἶχε τὴν πατρικὴν παράδοση πού τὸν ὠθοῦσε, ἀλλὰ κυρίως τὴν ἴδια του τὴν τάση. Ἡ ἐποχὴ ὁμοῦς ἦταν ἀντιπνευματικὴ. Εἶχεν ἐκτραγῆ καὶ ἐξακολουθοῦσε ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος καὶ εἶχαν ἀρχίσει οἱ ἐσωτερικὲς ἀντιθέσεις. Τὰ «Παναθηναία» ἐσταμάτησαν ὀριστικὰ. Ἀλλὰ στὰ λίγα τεύχη πού ἐξεδόθησαν κατὰ τὴν δευτέρην αὐτῆ περίοδο, ὁ Βλάχος κατέβαλε προσπάθειες καὶ ἔκαμε μεγάλες δαπάνες. Ἦταν πάντα ὁ ἀνθρώπος πού ἀδειάζε τὴν τσέπη του γι' αὐτὰ πού ὁ κόσμος τὰ λέει «μανίες» καὶ εἶναι ἡ δίψα τῆς ζωῆς, ὅσο καὶ γιὰ τὶς μεγάλες ἐπιδιώξεις του, αὐτὲς πού τὸν ἀνέβασαν στὴν πρώτη γραμμὴ τῆς δημοσίας ζωῆς τῆς χώρας.

Μοναδικὸ του ἐφόδιο γιὰ κάμποσα χρόνια φαινόταν ἡ ἐξυπνάδα του, ἡ πνευματικὴ του εὐστροφία, οἱ διαλεκτικοὶ διαξιφισμοὶ του, ἡ ἀφθαστὴ ἐτοιμότης του πού ἀφώπλιζε καὶ τὸ σοβαρώτερο συζητητῆ. Εἶχε θητεύσει στοῦ Κωστῆ Χαιροπούλου, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς δασκάλους τοῦ εἴδους τῆς ἐποχῆς, τοῦ λακωνικοῦ σατυρικοῦ διαλόγου, μὲ τὸν ὁποῖο ἔκλειε ἡ στήλη τῶν χρονικῶν τῆς ἐφημερίδος. Αὐτὸς ὁ διάλογος, πού ἔβγαινε στὸ «Χρόνος» ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Χαιροπούλου, ἢ τοῦ Βλάχου, ἢ τοῦ Τίμου Παπαμιχαήλ, ἦταν ἕνα ἀθῶο χαρούμενο πνεῦμα, πολὺ συχνὰ ἕνα καλαμποῦρι, ἕνα ἀπρόοπτο παιχνίδι λέξεων, ἀλλὰ καμμιά φορὰ γινόταν μιὰ κοφτερὴ λάμα πού ἔσχιζε, μιὰ φράση λιβέλλου ἀξία τῆς πέννας τοῦ Πῶλ Λουὶ Κουριέ. Αὐτὸν τὸ σατυρικὸν διάλογο τὸν μετέφερε ὁ Βλάχος ἀργότερα στὴν «Καθημερινή» καὶ τὸν ἔκαμε λεπτότερον, ὀξύτερο, σπαθιά ἀπὸ τὸ χέρι δεινοῦ ξιφομάχου. Ἡ σατυρικὴ του διάθεση εἶχεν ἐκδηλωθῆ καὶ στὰ «Παναθηναία». Καθιέρωσε σ' ἐκεῖνο τὸ βαρὺ ἕως τότε περιοδικό, σατυρικὴν στήλην καὶ ἔβαλε ἀφθονὴν γελοιογραφία. Μιὰ σειρά ἀπὸ πνευματώδεις χαρακτηρισμοὺς γνωστῶν προσώπων ἀναφερομένων μὲ τὰ ἀρχικά τους, ἦταν δική του. Ἐχρησιμοποιοῦσε ἐκεῖ τὸ ἴδιο ὕφος καὶ τὴν ἴδια διάθεση καὶ στὴν κριτικὴν, ἀφήνοντας σὲ ἄλλους τὸν αὐστηρὸ τόνον καὶ τὴν ἀναλυτικὴν μέθοδον. Ἐδινε τὴν ἐντύπωση καὶ τὴν κριτικὴν του μὲ παιχνιδιάρικον τρόπον καὶ κομπῆν ἔκφραση, σὰν ἕνας ἐξυπνὸς θεατῆς, πού παρέσυρεν ὡς τόσο τὸν ἀναγνώστη ἀσφαλέστερα ἀπὸ τὸν τιτλοφορημένον κριτικόν, γιὰτὶ εἶχε πνεύ-

μα καὶ φανέρωνε ὅτι κατεῖχε τὸ μυστικὸν τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ ἔργου.

Εἶχε πολλὰ ἐνδιαφέροντα. Ἐσχεδιάζε μὲ πέννα. Γελοιογραφίες, διακοσμητικὰ, τοπία. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ, πού τὰ εἶδα ὅταν τὰ ἔκανε, ἐπέρασαν στὰ «Παναθηναία», μικρὰ, στὰ περιθώρια κειμένων, χωρὶς ὑπογραφή. Καὶ εἶναι κρίμα ὅτι πᾶνε χαμένα τέτια σχέδια, ὅπως καὶ πολλὰ τοῦ Παπαντωνίου καὶ ἄλλων λογοτεχνῶν, δσκουμέντα τῆς καλλιιεργείας τῶν πνευματικῶν μας ἀνθρώπων καὶ ἀξία νὰ πλουτίσουν ἕνα μουσεῖον Ἑλλήνων λογοτεχνῶν.

Ὁ Βλάχος εἶχε πάθος μὲ τὸ θέατρο. Καὶ ἂν τὸν ἀπασχολοῦσε περισσότερο τὸ «Βασιλικόν», δὲν ἦταν μόνο γιὰτὶ εἶχε πραγματικὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνεχίση τὸ ἔργο, πού τὸ ἀνοίξε ἡ σοφία καὶ τὸ κύρος τοῦ πατέρα του, πρώτου διευθυντοῦ τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ἦταν ἱκανὸς γιὰ τὸν ἀθλο τῆς διευθύνσεώς του. Ἐγνώριζε τὸ κλασικὸν θέατρο κι' ἀγαποῦσε τὸ δραματολόγιον τοῦ συγχρόνου, ἐξαντλοῦσε σ' αὐτὸ δραστηριότητα καὶ γοῦστο, ἱκανὸς νὰ μοντάρη μόνος μιὰ σάλλα, μποροῦσε νὰ ζυγίξη ὅσο κανεὶς ἄλλος τὴν ἀξία καὶ τὶς καταλληλότητες τῶν ἠθοποιῶν, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ ὄλη του πείρα κι' ἡ ἐξυπνάδα του τὸν ἐβοηθοῦσαν στὴν ἐκτίμησιν τῆς πνευματικῆς δεκτικότητος τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν τρόπων τῆς προσελκύσεώς του, αὐτοῦ τοῦ μεγάλου παράγοντος τῆς ἐπιτυχίας ἑνὸς θεάτρου χωρὶς προδοσίαν τῆς τέχνης. Τὸ Βασιλικὸν θέατρο τὸν ἀπασχόλησε τόσο πολὺ, ὅταν τὸ ἐχειραγώγησε ὡς «διευθύνων σύμβουλος», ὥστε ὁ Μεταξᾶς κατὰ τὴν περίοδο τῆς «ἐξουσιοδοτήσεως» τοῦ 1936, τοῦ ἐπρότεινε τὴν διεύθυνσίν του. Ὁ Βλάχος ἀρνήθηκε. Ἐπροτιμοῦσε τὸ ἕως τότε καθεστῶς, πού τοῦ ἐπέτρεπε νὰ διευθύνῃ τὸ θέατρο ἀφανῶς, ἢ ἕναν διευθυντῆ, πού θὰ μποροῦσε νὰ τὸν «διευθύνῃ» αὐτός. Ὅταν ἔπειτα ἀπὸ λίγους μῆνες γιὰ ν' ἀποτρέψῃ τὸ διορισμὸν προσώπου, πού τοῦ ἦταν ἀνεπιθύμητον γι' αὐτὴν τὴν θέσιν, ἐζήτησε μόνος του τὴν διεύθυνσιν, ὁ Μεταξᾶς τοῦ ὑπενθύμισεν ὅτι τοῦ τὴν ἐπρότεινεν ἄλλοτε καὶ τοῦ εἶπεν ὅτι «τώρα εἶναι πλέον ἀργά». Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐζήτησε πάλιν τὴν διεύθυνσιν τοῦ κρατικοῦ θεάτρου, ἀλλ' ὁ τότε ὑπουργὸς τῆς Παιδείας τοῦ τὴν ἀρνήθηκε. Αὐτὸ ἦταν μιὰ ζημία. Ἐμεινε ἀχρησιμοποίητον ἕνα μοναδικὸν κεφάλαιον.

Ἦξερε νὰ εἶναι «ἀπόγονος». Δὲν τὸ ἐπεδείκνυε. Ἀλλὰ ἐκεῖνα, πού τὸν ἐνδιέφεραν περισσότερο στὸν περικόμψον, τὸ πλημμυρισμένον ἀπὸ ἔργα τέχνης καὶ ἐνθύμια ἐπιφανῶν προσώπων γραφεῖον του μὲ τὴν ἀπέραντην βιβλιοθήκην στὴν παλιὰ ἐγκατάστασιν τῆς ὁδοῦ Σωκράτους ἦταν τὸ ψηλὸν ἀθηναϊκὸν φέσι τοῦ πορτραίτου τοῦ Σταύρου Βλάχου καὶ ὁ μεγαλόσταυρος τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου. Ὅταν καμμιά φορὰ ἐρ-

χόταν ή στιγμή, εκείνο τό άρχοντικό φέσι καί εκείνος ό μεγαλόσταυρος προεβάλλοντο καί ήταν σάν νά μήν ύπήρχαν παρά μόνον αὐτά στό μεγάλο καί γεμάτο άπό πλούσια πράγματα γραφείο.

Τόν ειλκυεν ή κοσμική ζωή μέ όλες τίς σειρήνες της, άκόμη καί μέ τίς άδυναμίες της, αλλά κυρίως μέ τό μέλι της κυψέλης της, τής άλλοτε κρυμμένης σ' ένα άγνωστο σπίτι, όπου έφθανε κανείς τή νύχτα παλαιότερα μ' ένα μόνιπο κι' άργότερα μ' ένα αὐτοκίνητο κι' άλλοτε άνοιχτής σέ όποιαδήποτε ώρα. 'Υπήρχε σ' αὐτό τό πάθος τής έντονης ζωής. 'Ο ίδιος μου είχε διηγηθῆ πρό πολλών χρόνων μιά μικρή ιστορία. Πολύ νέος, μόλις είκοσιτριών - είκοσιτεσσάρων χρόνων, κατώτερος υπάλληλος τής 'Εθνικής Τραπεζής, με μόνο εισόδημα τότε τό μικρό του μισθό, καί τό άσήμαντο συμπλήρωμα πού είχε άπό τή συνεργασία του μέ τούς «Καιρούς» υπέβαλε αίτηση δανείου πενήντα δραχμών — άν τό θυμούμαι άκριβώς — στή διοίκηση τής Τραπεζής. 'Ο τότε διοικητής Ι. Βαλαωρίτης εκάλεσε τό νεαρό Βλάχο.

— Τί τό θέλετε αὐτό τό ποσό, παρακαλώ ;

Καί εκείνος πού δέν τοῦ έλειπε ή ειλκρίνεια καί γιά πράγματα πού δέν τολμούσαν νά τά όμολογήσουν άλλοι καί πού ήταν κάπως προσοικειωμένος μέ τό Βαλαωρίτη χάρη στίς σχέσεις του μέ τόν πατέρα του, άπάντησε μέ χαμόγελο προδοτικό τής εὐτυχίας πού έπερίμενε άπό τό δάνειο.

— Θέλω, κύριε διοικητά, ν' αγοράσω ένα δώρο γιά μιά ώραία κυρία.

'Αλλά εὐρήκε άλλου είδους ειλκρίνεια άπό τό διοικητή.

— Στήν ήλικία σας, κύριε, δέν είχα άνάγκη άπό πενήντα δραχμές, γιά νά κατακτήσω μιά ώραία κυρία.

Καί ό Βαλαωρίτης δέν ένέκρινε τήν παροχή τοῦ κωμικοῦ εκείνου δανείου. 'Αλλά ή «ώραία κυρία» έπῆρε τό δώρο της, πού έξευρέθη άπό άλλου. Στίς επιδιώξεις του ό Βλάχος δέν έγνώριζε έμπόδια. 'Ηταν ένας κατακτητής στα έπίπεδα πού εκινήθη καμωμένος γιά νά προχωρή.

Τό έδειξε μέ τήν «Καθημερινή». Τήν εξέδωσε μόλις είχε γυρίσει άπό μιά έξορία, μέ δύσκολα οικονομικά σέ μιά περίοδο τραχυτάτου άγώνος. Τό μέγα του κεφάλαιο ήταν ή Ικανότης του. 'Η αξία του. Αὐτή ή αξία, ή Ιδιοσυγκρασία, τά ταλέντα καί τά φανερά καί τά λανθάνοντα, ό άνθρωπος πού ήξερε νά κάνη τούς συνεργάτες του νά τοῦ άφοσιώνονται, ή άγωνιστική διάθεση, καί μαζί ή κομψότης καί ή εὐπρέπεια εκαθρεφτίσθησαν σ' αὐτήν τήν έφημερίδα.

'Ο Βλάχος ως δημοσιογράφος είχε δύο σπάνια δώρα. Τό πρώτο ήταν ότι είχε τή

διαίσθηση τής κοινής γνώμης. Πάρισσο ταλέντο μεταξύ τών άπό σαράντα χρόνων δημοσιογράφων είχε μόνον ό Γεώργιος Βουτσινάς, αλλά τό χρησιμοποιούσε μέ άλλους τρόπους. Τό δεύτερο, τό επίσης μέγα, τό συνδυασμένο στό Βλάχο μέ τή διαίσθηση ήταν τό ταλέντο τοῦ άρθρογράφου. 'Υπήρχαν έως τότε, καί διετηρείτο ή παράδοσή τους στή μνήμη τοῦ άναγνωστικού κοινου, δυό μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ άρθρου. 'Ο Βλάσης Γαβριηλίδης καί ό Δημήτριος Καλαποθάκης. Καί οι δυό ήσαν προσωπικοί στό ύφος, στόν τρόπο τοῦ χειρισμοῦ τοῦ θέματος, στήν τακτική. Τούς άναγνώριζε ό άναγνώστης καί όταν δέν υπέγραφαν. 'Ο Βλάχος δέν είχε επηρεασθῆ ούτε άπό τόν πρώτο, τόν καταρακτώδη, τόν βαγνερικό, πού ήταν σάν νά εκ χρησιμοποιούσε όλα τά όργανα τής μεγάλης όρχήστρας καί τά βαρεία πνευστά καί τά πλήκτρα καί τά δοξάρια τών βιολιών; ούτε άπό τό δεύτερο, πού τά άρθρα του θύμιζαν τούς λαμπροτέρους ρήτορας τοῦ έλληνικοῦ κοινοβουλίου. 'Εδημιούργησε άρθρο δικου του τύπου. 'Εχρησιμοποίησε τή μέθοδο τής διαλεκτικής, στήν όποία τόν έβοηθούσε τό λογοτεχνικό του ταλέντο, πού τόν εκκανε εύκολο στα εύρήματα τής εκφράσεως καί ή διαισθητική του Ικανότης. Δέν άνέπτυσσε άπλως τό θέμα του, τή συγκίνησή του, τή σκέψη του, τό πάθος πού τόν παρορμούσαν. Τήν ώρα πού έγγραφε τό άρθρο, τά μάτια του έβλεπαν πέρα άπό τούς τοίχους τοῦ γραφείου του, προς τό κοινό, προς τόν άναγνώστη πού επρεπε όπωσδήποτε νά τόν παρασύρη καί εκ χρησιμοποιούσε σ' αὐτό όλη τή γνώση τής ψυχολογίας τοῦ "Ελληνας. 'Ο άναγνώστης διαβάζοντας τό άρθρο τοῦ Βλάχου είχε τήν αίσθηση ότι είχε άπέναντί του ένα συζητητή, έναν πελάτη τοῦ καφενείου όπως αὐτός φωτισμένον αλλά οικείο, μέ τόν όποιο τά έλεγαν άνετα. Στο άρθρο υπήρχαν οι πιθανές αντιδράσεις πού μπορούσε νά έχη ό άναγνώστης καί οι άπαντήσεις σ' αὐτές σέ ύφος συνομιλίας πού ήταν σάν νά κατέληγαν σέ συμφωνία άρθρογράφου καί άναγνώστου. "Ετσι επειθε ό Βλάχος. 'Υπέβαλε καί κατακτούσε. "Επαιρναν τήν «Καθημερινή» γιά νά Ιδουν όχι τί γράφει καί τί υποστηρίζει, αλλά «τί λέει ό Βλάχος».

Μ' αὐτόν τόν τρόπο άνέβασε τήν έφημερίδα του σέ κυκλοφοριακά ύψη, πού δέν έγνώρισε άλλος δημοσιογράφος, απέκτησε κύρος, έγινε μέγας παράγων τής κοινής γνώμης, επέδρασε επί τής πολιτικής ζωής τής χώρας, εκδημιούργησε βουλευτάς καί ύπουργούς.

Πολύπλευρος, Ικανός νά σαγηνεύη μέ ένας πλήθος εκξεις, είχε δυό μεγάλες άγάπες σ' όλη τή ζωή του. Τήν κόρη του καί τήν «Καθημερινή». Καί αὐτές τίς δυό άγάπες ήθελε νά συνδυάση. Πολλά χρόνια

πρὶν χτυπήσει στὴν πόρτα τοῦ ὁ προάγγελος τοῦ τέλους καὶ τὸν κάμη νὰ σκεφθῆ νὰ γράψῃ διαθήκη, ὅταν ἐκεῖνος ἦταν ἀκόμη νέος, γεμάτος ὑγεία καὶ ἡ κ. Ἑλένη Βλάχου-Λούντρα μικρὸ κοριτσάκι, σκέφτη-

κε ὅτι ἔπρεπε νὰ τὴν ὀπλίσει, νὰ τὴν κάμη ἱκανὴ γιὰ τὴν «Καθημερινή». Ἦταν τὸ πρόβλημά του ποὺ ἀπησχόλησε μιὰ συνομιλία μας. Πιστεύω ὅτι ὡς πρὸς αὐτὸ ὁ Βλάχος ἔφυγε ἡσυχος.

Δ. Α. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

* * *

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟ ΒΛΑΧΟ

Ἀρχές τοῦ 1944, τελευταῖος χρόνος τῆς κατοχῆς. Δύσκολοι καιροί, πολὺς φόβος, πολὺ αἶμα. Ἐνα πρωῖνὸ μὲ εἰδοποίησαν στὴν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ποὺ ἐργάζομαι πὼς μὲ περιμένει στὸ Γραφεῖο τοῦ ὁ Διοικητῆς τῆς Τραπεζῆς. Ἦμουν προϊστάμενος σ' ἕνα συναλλακτικὸ Τμήμα ποὺ δὲν εἶχε ἐπαφὴ μὲ τὸν Διοικητῆ. Ἀνέβηκα στὸ Γραφεῖο τοῦ ἀνήσυχος. Τί μὲ ἤθελε;

Βρῆκα τὸν Ὑποδιοικητῆ, τὸν τότε, νὰ μὲ περιμένει ὄρθιος, ὄλο φιλοφρόνηση καὶ ἐγκαρδιότητα. Ὅ,τι εἶχα βγεῖ ἀπ' τὴ φυλακὴ τῶν Γερμανῶν. Δὲν μπορούσα νὰ ἐξηγήσω τόση φιλοφροσύνη. Ἐνας κύριος, ξένος, ἦταν στὸ βάθος τοῦ Γραφείου. Τὸν εἶδα μόλις, δὲν τὸν γνώριζα. Σηκώθηκε, ὁ ξένος, καθὼς προχωρούσαμε πρὸς τὸ μέρος τοῦ μὲ τὸν Ὑποδιοικητῆ τῆς Τραπεζῆς. Θυμᾶμαι τὰ μάτια τοῦ ξένου καθὼς στηλώθηκαν ἀπάνω μου — ἐκείνην τὴ δυνατὴ, τὴ στιλπνὴ, τὴ σχεδὸν νεανικὴ, τὴν κοφτερὴ, τὴν ἀνένδοτη ματιὰ ποὺ τὴ στεφάνωνε ἡ εὐγένεια τοῦ μετώπου καὶ τῶν ἄσπρων μαλλιῶν.

— Ὁ κ. Βλάχος ἤρθε νὰ σᾶς δεῖ καὶ νὰ σᾶς γνωρίσει, εἶπε ὁ Ὑποδιοικητῆς. Θέλει νὰ σᾶς μιλήσει.

— Μὲ συγχωρεῖτε ποὺ παρακάλεσα νὰ ρθῆτε ἐδῶ ἀπάνω, ἀντὶ νὰ ἔρθω στὸ Γραφεῖο σας, εἶπε ὁ Γεώργιος Βλάχος. Μοῦ εἶπαν πὼς εἶστε σὲ συναλλακτικὸ Τμήμα. Καὶ σὰν παλιὸς τραπεζιτικὸς ξέρω πὼς σὲ ὦρα συναλλαγῆς δὲ θὰ εἶχατε τὴν ἀνεση νὰ μιλήσουμε.

Πάλι, ὄλο εὐγένεια, ζήτησε συγγνώμην.

Ὅλο εὐγένεια καὶ ἀπλότητα. Εἶχε ἀπὸ φυσικοῦ του μιὰν ἀνεση ἀρχοντιᾶς ποὺ ἐκδηλωνόταν παντοῦ: στὴ χειρονομία, στὸν τόνο τῆς φωνῆς, στοὺς χαμηλοὺς τόνους ποὺ χρησιμοποιοῦσε, στὸ ὕφος τοῦ λόγου του, στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀπογύμνωνε τὸν ἑαυτό του προβάλλοντάς μὲ ἀνεση ἀδυναμίες τοῦ ὑπαρκτῆς ἢ φανταστικῆς, στὸ χιοῦμορ ποὺ εἶχε ὄχι μόνο γιὰ τοὺς ἄλλους ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Τὸ πατρικὸ μου σπίτι ἦταν ἀνέκαθεν ἕνα φιλελεύθερο βενιζελικὸ σπίτι. Ἀπ' τὴν πατρί-

δα μου ἀκόμα, ἀπ' τὴν Ἀνατολή, εἶχα μάθει νὰ ζῶ σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα θρησκευτικῆς λατρείας ποὺ εἶχαν οἱ γονεῖς μου γιὰ τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο. Ἦταν πρόσωπο μυθικὸ ποὺ ἐρχόταν ἀπ' τὰ βάθη τοῦ θρύλου νὰ σκοτώσει τὸν Δράκοντα, νὰ ξυπνήσει τὴν Ἑλλάδα, νὰ τὴν ἀνασηκώσει, νὰ τὴ βάλει πάνω τὰ κύματα τιθασεμένα ἀπὸ ἕναν Ὑδραῖο καπετάνιο μὲ μεγάλα μουστάκια καὶ μὲ πίστη πολλὴ στὸ Θεὸ καὶ στὴν πατρίδα. Κ' ἔτσι νὰ τὴν πάει τὴν Ἑλλάδα ὁ Βενιζέλος στὴ βασιλεύουσα, νὰ ξυπνήσει ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιάς, νὰ ξυπνήσει ὁ Μεγαλέξαντρος...

Τέτοια μελετοῦσαν οἱ ὑπόδουλοι ἐκείνου τοῦ καιροῦ τῆς Ἀνατολῆς, τέτοια μελετοῦσαν μὲ τὸν Βενιζέλο. Θυμᾶμαι στὸ σπίτι μας πίσω ἀπ' τὰ εἰκονίσματα νὰ εἶναι κρυμμένη πάντα ἡ εἰκόνα τοῦ Βενιζέλου μαζί με λαχεῖα τοῦ στόλου ποὺ κυκλοφοροῦσαν τότε κρυφὰ καὶ μὲ κίνδυνο, καὶ ποὺ σὶ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι τ' ἀγόραζαν καὶ τὰ φύλαγαν μὲ τὸ Χριστολούλουδο πιστεύοντας πὼς ἔτσι βοηθοῦνε τὴν Ἑλλάδα. Ὅ,τι λοιπὸν στεκόταν ἐνάντιο σ' αὐτὴν τὴν πίστη, ὅ,τι στεκόταν ἐνάντιο στὸν Βενιζέλο, θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν φοβερό, ἀγριο, μισητό. Ὁ Γεώργιος Βλάχος πολέμησε ἀλύπητα τὸν Βενιζέλο. Λοιπὸν ἐκεῖ κάτω, στὶς ἐστίες τοῦ βενιζελισμοῦ, τὸν μισοῦσαν πολὺ. Θυμᾶμαι ἀπ' τὰ παιδικὰ μου χρόνια τὴν ἀτμόσφαιρα αὐτοῦ τοῦ μίσους.

Καὶ νὰ, τώρα, ποὺ αὐτὸς ὁ θρυλικὸς ἄνθρωπος τῆς ὀργῆς ἦταν ἐδῶ πλάι. Καὶ τί ἦταν αὐτὸ ποὺ ἐπρόβελνε ὄλη ἡ ὑπαρξή του; Ἐνας πρᾶος, ὄλο εὐγένεια, μὲ ἴσια ματιὰ, μὲ ἐπιείκεια—ἕνας ἄνθρωπος καλός. Αὐτὸ λοιπὸν ἦταν ὁ Γεώργιος Βλάχος;

— Ἦρθα γιὰ σᾶς καὶ γιὰ τὴν «Αἰολικὴ Γῆ» εἶπε. Ἐμεῖς οἱ Βλάχοι δὲν τὸ βάζουμε εὐκολὰ κάτω. Δὲν πιστεύουμε πὼς εἶναι ἄλλοι ποὺ μπορούν νὰ κάμουν κάτι ποὺ δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ κάμουμε κ' ἐμεῖς. Λοιπὸν, γιὰ τὴν «Αἰολικὴ Γῆ»...

Ἀρχισε, τότε, μπροστὰ στὸν κατάπληκτο τραπεζίτη, τὸν προϊστάμενό μου, νὰ πλέκει ἕνα τόσο ὑπέρμετρο ἐγκώμιο γιὰ